

მურმან ქუთელია

ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის
გ. წერეთლის აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტი

Murmank@yahoo.com

<https://doi.org/10.52340/lac.2024.09.53>

ჯიბრან ხალილ ჯიბრანი სალიტერატურო არაბული ენის შესახებ

საკვანძო სიტყვები: ჯიბრან ხალილ ჯიბრანი, სალიტერატურო არაბული ენა

საინტერესოა არაბი რომანტიკოსების თვალსაზრისი სალიტერატურო არაბული ენის განვითარებაზე ხელოვნების და ხელოვანის (პოეტის) როლის შესახებ. ჯიბრანის, მუტრანის, აგრეთვე ალ-მანფალუტის აზრით, არაბულ ქვეყნებში შექმნილი თავისებური ენობრივი სიტუაციის გამო სალიტერატურო ენის ხსნა დაღუპვისგან მხოლოდ ხელოვანის (პოეტის) მისიაა. ის ამდიდრებს, ხვეწს და სრულყოფს ენას. ის უპირისპირდება მიმბამველს, რომელიც ენისთვის „სუდარის მქსოველი“ და „საფლავის გამთხრელია“ (3: 561; 1: 83).

არაბ რომანტიკოსთა შორის დეტალურად განიხილავს არაბულ სალიტერატურო ენასთან დაკავშირებულ პრობლემებს ჯიბრან ხალილ ჯიბრანი. ის არის უპირველესი, რომელმაც არაბთათვის მეტად აქტუალური საკითხები განხილვის საგნად აქცია. არ ყოფილა იმ დროისთვის საზოგადოების წინაშე მდგომი მეტნაკლებად მნიშვნელოვანი საკითხი, რომლის შესახებ მას არ გამოეთქვა აზრები და დასაბუთებული სახით არ წარმოედგინა, იქნებოდა ეს პოეზიის, ხელოვნების, პოეტის და ხელოვანის ადგილისა და როლის შესახებ, სოციალურ-პოლიტიკური თუ რელიგიურ-ფილოსოფიური, ქალთა ემანსიპაციის პრობლემები და ბევრი სხვა. მან თავისი ღრმა, წონიანი მოსაზრებები გამოთქვა და შეძლებისდაგვარად დაასაბუთა და მოგვცა ამ პრობლემების მოგვარების გზები.

სალიტერატურო არაბულის პრობლემებს დაწვრილებით შეეხო ჯიბრანი ნარკვევში „არაბული ენის მომავალი“. ჩემდა სამწუხაროდ, ჯიბრანზე და არაბულ რომანტიზმზე მუშაობის დროს ეს ნარკვევი ჩემი ყურადღების მიღმა აღმოჩნდა. მხოლოდ ცალკე ნაწყვეტები მქონდა ხელთ ამ ნარკვევიდან არაბულ ენაზე. თუმცა რუსულად თარგმნილი სრული სახით არსებულა. ცოტა ხნის წინ აღმოვაჩინე და გადავწყვიტე, სტატიის სახით გავაცნო დაინტერესებულ პირებს.

ამ ნარკვევში ჯიბრანი ეხება ზოგადად ენის არსს, რაზეც დამოკიდებულია არაბული ენის მომავალი, ევროპული ცივილიზაციის და დასავლური სულის გავლენა არაბულ ქვეყნებზე და შესაბამისად არაბულ ენაზე თანამედროვე პოლიტიკური მოვლენების ზემოქმედება, უმაღლეს და საშუალო სკოლებში არაბული ენის სწავლების პრობლემები, ასევე იკითხება თუ არა ყველა საგანი მშობლიურ ენაზე და რა გავლენას ახდენს ეს ერის სულიერი და კულტურის განვითარებაზე, დიალექტების გავლენა სალიტერატურო არაბულზე, რა არის საუკეთესო

საშუალება არაბული ენის გამოცოცხლებისთვის, პოეტისა და მიმბაძვე-ლის როლი არაბული ენის განვითარებაში და ა.შ. პარალელურად ჯიბრანი გვესაუბრება ერის ჩამოყალიბება-განვითარებაზე, დასავლეთისა და აღმოსავლეთის ურთიერთობის დადებით და უარყოფით მხარეებზე და ა.შ.

როგორ აქვს ჯიბრანს, როგორც მწერალსა და მოაზროვნეს, წარმოდგენილი არაბული ენა წარსულში, თანამედროვე პერიოდში და მისი მომავალი.

უპირველესად, ჯიბრანი ცდილობს განსაზღვროს ზოგადად ენის როლი და ადგილი ამა თუ ერის განვითარებაში. მისი აზრით, ენა წარმოადგენს ამა თუ იმ ერის ჩამოყალიბებისა და განვითარების მთავარ მამოძრავებელ ძალას, ამ ერის შემოქმედებითი ძალის გამოვლენის ერთ-ერთ მთავარ სახეს (გავიხსენოთ ილია ჭავჭავაძის მიერ წამოყენებული ქართული იდეის ლოზუნგი: „ენა, მამული, სარწმუნოება“). მწერლის აზრით, თუ ეს შემოქმედებითი ენერჯია სუსტდება ან სუსტია, მაშინ ყოვნდება ან ჩერდება ენის განვითარება (შესაბამისად ერის განვითარება), რადგან წარმოადგენს დაცემას, ხოლო დაცემას უთუოდ მოსდევს სიკვდილი და გახრწნა. აქედან გამომდინარე, ჯიბრანის შეხედულებით, არაბული ენის მომავალი დამოკიდებულია დღევანდელ შემოქმედებით აზროვნებაზე, ან კიდევ სამომავლო იდეებზე თვით იმ ხალხებში, რომლებიც ყოველდღიურად იყენებენ, როგორც ურთი-ერთობის საშუალებას. თუ ხალხში არსებული იდეები იცოცხლებენ, მაშინ არაბული ენის მომავალი ასევე იქნება დიადი, როგორც წარსული. სხვა შემთხვევაში მას ემუქრება სხვა იმ ენების მსგავსი ბედი, რომელთაც ჰქვიათ მკვდარი ენები (2: 418).

რადგან ჯიბრანი ენის მომავალს განუყრელად აკავშირებს ერის შემოქმედებით ენერჯიასთან, მისი გაგებით, ეს არის გამბედაობა, სიმტკიცე, რომელიც უბიძგებს ერს წინ წავიდეს, რადგანაც ერის გულში არის წყურვილი, შიმშილი, ლტოლვა განუცდელისკენ (გამოუკვლევის), ხოლო სულში არის ოცნებების ჯაჭვი, რომელთა ხორცშესახმელად ის (ერი) ისწრაფვის დღე და ღამე, ერთ რგოლს რომ გადალახავს, ცხოვრება ახალ რგოლს ამატებს. მწერლის აზრით, პიროვნებებში ეს მდგომარეობს ნიჭიერებაში, საზოგადოებაში კი ენთუზიაზმში. ისლამამდელ პერიოდში პოეტი იყო წინასწარმეტყველი (წინამორბედი) იმისა, რომ არაბები იყვნენ რაღაც ახლის მოლოდინში. წარმართობიდან ისლამისკენ მიმავალ გზაზე არაბები და მათი შემოქმედებითი ენერჯია იზრდებოდა და მოწიფულობაში შედიოდა. რა მოხდა კლასიკური ეპოქის შემდეგ. ის განიცდიდა გაორებას, რადგანაც ყველა ისლამური საზოგადოება განიცდიდა გათიშულობას და დაშლას. ასე გრძელდებოდა ვიდრე არაბთა შემოქმედებით ენერჯიას არ დაეუფლა ძილი. მაგრამ ჯიბრანის აზრით, დადგება დრო ამ ენერჯიის გამოღვიძებისა. და როცა ეს მოხდება, მაშინ არაბული ენის მომავალი იქნება ისევე დიადი, როგორც წარსული. და თუ ასე არ მოხდა, მაშინ როგორც არაბულ ენას, ისე არაბულ ერს არ ექნება მომავალი (2: 419).

ჯიბრანი სვამს კითხვას: როგორი შეიძლება იყოს ევროპული ცივილიზაციისა და დასავლური სულის გავლენა არაბულ ენაზე. ნარკვევის ეს მონაკვეთი იმითაც არის საინტერესო, რომ ავტორს ძალზე აინტერესებდა აღმოსავლური და დასავლური ცივილიზაციების, არაბული სამყაროსა და დასავლეთის ურთიერთდამოკიდებულება, დასავლეთის გავლენები პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და კულტურის სფეროებში, ამ ურთიერთობის სასარგებლო და უარყოფითი მხარეები. აქ ის ძალზე მოკლედ ეხება ამ საკითხს, ეხება ენის ჭრილში, თორემ სხვა სახის ესეებსა და მხატვრულ ნაწარმოებებში დაწვრილებით განიხილავს ამ საკითხებს და თავის კომპენტენტურ და აშკარად სწორ დასკვნებს აკეთებს.

ჯიბრანი განმარტავს, რომ გავლენა ერთი რაღაც სახეა საკვებისა, რომელსაც ენა ღებულობს გარედან, შემდეგ ღეჭავს, ყლაპავს და ითვისებს თავის არსებობისთვის ყველა

სასარგებლოს. ის ჰგავს ხეს და იქცევა მის მსგავსად. თუ მას აქვს ენა, მაგრამ არ აქვს კბილები და არც კუჭი, მაშინ მიღებული საკვებისგან არ იქნება სარგებელი, უფრო მეტიც, იგი გადაიქცევა მისთვის მომაკვდინებელ საწამლავად.

ჯიბრანისთვის კაცობრიობის ცხოვრება წარმოადგენს მუდმივ სვლას წინისკენ. ამ სვლის დროს წარმოიშობიან ენები, სწავლებები, სახელმწიფო ინსტიტუტები. შემოქმედებით ძალით დაჯილდოებული ერები ამ მსვლელობის თავში დგანან და გავლენას ახდენენ სხვებზე. მათ მოსდევენ ერები, რომლებიც ბაძავენ, ბაძვა კი ნიშნავს იმას, რომ განიცდიან წინ მდგომების გავლენას. როცა აღმოსავლეთის ხალხები მიდიოდნენ წინ, დასავლეთი კი ჩამორჩებოდა, აღმოსავლეთის ცივილიზაციას ჰქონდა უდიდესი გავლენა მათ (დასავლეთის) ენებზე. მაგრამ დადგა დრო და დასავლეთი წინ გავარდა, აღმოსავლეთი აღმოჩნდა მდევრის როლში. დასავლური ცივილიზაცია, ბუნებრივია, გავლენას ახდენს ჩვენს ენებზე, ჩვენს აზროვნებაზე, ჩვენს წეს-ჩვეულებებზე. ჩვენ მხოლოდ ვბაძავთ დასავლეთს, ვცდილობთ მივემგვანოთ დასავლელ ხალხებს. ეს სახიფათოა. დასავლური სული მეგობარიც არის და მტერიც. მეგობარია თუ მას ვძლევთ (მოვერევით, ვაჯობებთ) და მტერი თუ ის ჩვენზე გაიმარჯვებს. მეგობარია თუ ავიღებთ მისგან ჩვენთვის ყველა სასიკეთოს, მაგრამ მტერია თუ ჩავაგდებთ ჩვენს სულებს მათთვის მომგებიან მდგომარეობაში (2: 419-420). ჯიბრანს მიაჩნია, ყველგან არაბული ქვეყნების უმაღლეს და საშუალო სკოლებში თუ მიმდინარეობს სწავლება არაბულ ენაზე, ყველა საგანი იკითხება თუ არა ამ ენაზე. ეს ფაქტი მნიშვნელოვანწილად განსაზღვრავს სალიტერატურო არაბულის მომავალს. სამწუხაროდ მწერალი ხედავს, რომ სალიტერატურო არაბული ენა არ წარმოადგენს არაბულ ქვეყნებში სწავლების ძირითად ენას. სწავლების საბაზისო ენად არაბული მაშინ გახდება, როცა სკოლები გადავა საქველმოქმედო საზოგადოებების, კონფესიური კომიტე-ტების და რელიგიური მისიების ხელიდან სახელმწიფოს ხელში (2: 420). ეს აუცილებლად ასე უნდა მოხდეს. თორემ ახალგაზრდამ, რომელმაც განათლება მიიღო ამერიკულ სკოლა-ში, ადვილად გარდიქცევა ამერიკის რწმუნებულ პირად ჩვენს ქვეყანაში. ახალგაზრდამ, რომელმაც განათლება მიიღო და ეზიარა მეცნიერებას იეზუიტების სკოლაში, ხდება საფრანგეთის წარმომადგენელი და ა.შ. ჯიბრანი ასკვნის, რომ ის, ვინც ეუფლებოდა მეცნიერების საფუძვლებს ინგლისურ ენაზე, სურთ მეურვედ ამერიკა ან ინგლისი. მას, ვინც განათლება მიიღო ფრანგულ ენაზე, ითხოვს, რომ მის ქვეყანას მართავდეს საფრან-გეთი. ის ახალგაზრდები, რომლებიც არ ან ვერ ფლობენ ამ ენებს და დამოკიდებული არიან არაბულზე, უარყოფენ დასავლეთი ქვეყნებს, მისდევენ იმ პოლიტიკას, რომელიც ახლოს არის მათ წარმოდგენებთან და ინტერესებთან (2: 421).

ამგვარად, ამტკიცებს ჯიბრანი, თუ წავიყვანთ სწავლებას მხოლოდ არაბულ ენაზე როგორც უმაღლეს, ისე საშუალო სკოლებში, ახალგაზრდები მიიღებენ განათლებას არა-ბულ ენაზე, მაშინ ჩვენი პოლიტიკური სიმჰათიები გახდება ერთიანი და ჩამოყალიბდება ჩვენი ეროვნული ინტერესები. არ დაგვავიწყდეს, რომ სკოლებში ყალიბდება ეროვნული სული, პატრიოტიზმი და სამშობლოსთვის თავდადება.

ჯიბრანი სალიტერატურო არაბული ენის საქმეში დიდ როლს ანიჭებს დიალექტებს. დიალექტებით საზრდოობს სალიტერატურო ენა, მისთვის მთავარი წყარო არის დიალექტები. ერთადერთ სალიტერატურო ენას შეუძლია ამოიღოს უამრავი არაბული დიალექტებიდან მისი საუკეთესო ნაწილი და ამ გზით გააერთიანოს ისინი. ის წერს, რომ დიალექტებში არსებული ხალხური თქმები სახეს იცვლიან, ვითარდებიან, იხვეწებიან, შეერწყმიან სალიტერატურო ენის სხეულს და ხდებიან მისი განუყრელი ნაწილი. ეს ხალხური თქმები და დიალექტები წარმოადგენენ წყაროს ლიტერატურული სიტყვიერებისა და მჭევრმეტყველებისა. სალიტერატურო ენა დიალექტებით იკვებება, იღებს მათგან საუკეთესოს,

მდიდრდება, ვითარდება და სრულყოფილებას აღწევს. ამაში კი უდიდესი წვლილი მიუძღვით ხელოვნების მუშაკებს, უპირატესად, პოეტებს, მწერლებს (2: 422).

ჯიბრანი ეძებს გზებს სალიტერატურო არაბულის გამოსაცოცხლებლად. ამის განსახორციელებლად უდიდეს, უფრო მართებული ვიქნებით, გადამწყვეტ როლს ის აკისრებს შემოქმედ ადამიანებს, კერძოდ, პოეტებსა და მწერლებს, ხელოვნებაში მოღვაწე ადამიანებს. მწერალი აცხადებს, რომ საუკეთესო საშუალება არაბული ენის გასაცოცხლებლად არის პოეტის გულში და ბაგეზე, რადგანაც პოეტი არის ხალხის შემოქმედებითი ძალის გამომხატველი. ის არის ენისთვის მამაც და დედაც. ენა მისი მორჩილია, მის კვალზე მოძრაობს, ჩერდება მასთან ერთად, კვდება პოეტი და ენაც გოდებს მის საფლავზე, ელოდება რა მეორე პოეტს, რომელიც წამოაყენებს, და ხელში ატატებულს წაიყვანს (2: 423).

სალიტერატურო ენაზე მსჯელობისას ჯიბრანი წამოჭრის მიმბაძველის როლის საკითხს. მას მიაჩნია, რომ ჭეშმარიტი პოეტი თუ შემქნელი და შემოქმედია ენისა, მიმბაძველი, საპირისპიროდ პოეტისა, არის ენისთვის სუდარის მქსოველი და მესაფლავე მისი (3: 561).

ჯიბრანი პოეტად მიიჩნევს, მიწათმოქმედს, რომელიც ამუშავებს ყანას მამების მიერ დატოვებული სახნისით, ოღონდ რაღაცით გაუმჯობესებულს; მებაღეს, რომელსაც გამოყავს ახალი ლამაზი ყვავილები თავის ორანჟერიეში; მეზღვაურს, რომელიც ორ იალქნიან გემზე აღმართავს მესამეს. ამის შემდეგ მოდიან ახალ-ახალი მიწათმოქმედები, მებაღეები, მეზღვაურები და ა.შ., რომლებიც თავიანთი შრომით შექმნილს არქმევენ ახალ სახელებს, უმატებენ რა ახალ იალქანს ენის გემს, ახალ ფანჯრებს ენის სახლებს, ახალ საღებავს ენის სამოსელს. მიმბაძველი იმავე გზაზე დაეხეტება, რომელიც უკვე გაუვლია ათას ერთ ქარავანს, არაფრით არ გადაუხვევს ამ გზას გზის დაბნევის შიშით. წინაპრების მიერ გაკვალულ გზას შეუცვლელად და გულისყურით მიყვება და მიყვება. მიმბაძველი მოკლებულია ახლის შექმნის უნარს, მას შეუძლია უცვლელად გადმოიღოს უკვე არსებული. მიმბაძველი მოკლებულია შემოქმედებით უნარს, რაც ასე აუცილებელია ახლის და უკეთესის შექმნისთვის (2: 424).

ყოველივე ზემოთქმულის საფუძველზე ჯიბრანი დაასკვნის, რომ ენის სიცოცხლე, მისი საყოველთაო გამოყენება და, საერთოდ რაც მასთან არის დაკავშირებული, იყო, არის და მუდამ იქნება პოეტის ფანტაზიის საწინდარი. ძალაუნებურად ჯიბრანის წინაშე წამოიჭრება კითხვა: არიან კი ჭეშმარიტი პოეტები არაბებში? მას ურყევად სჯერა, რომ მრავლად არიან არაბებში ნამდვილი პოეტები, პოეტები თავიანთ საქმეებში, იქნება ეს მინდორზე, ბაღში, საქსოვ დაზგასთან, ტადარში, კათედრაზე, ბიბლიოთეკაში და ა. შ. მწერალი მოუწოდებს ნიჭით დაჯილდოებულებს უარი თქვან წინმავლების ნაბიჯების ურყევად მიყოლაზე, რადგან არაბული ენისთვის უკეთესია უბრალო სახლი, ქოხი მათივე ბუნებრივი არსით შექმნილი, ვიდრე მაღალი სასახლე სხვისგან გადმოღებული. თვით პოეტისთვის, ასევე არაბული ენისთვის უკეთესია სიკვდილი, ვიდრე უგულვებელყოფაში (უპატივისცემ-ლობაში) დარჩენა. პოეტებისთვის და არაბული ენისთვის უკეთესია მათივე ფანტაზიით შექმნილი უბრალო და მარტივი მოთხრობები, ვიდრე გადმოღებული საყოველთაოდ აღიარებული დასავლეთის წიგნებიდან (2: 425).

ლიტერატურა:

1. ქუთელია მურმანი (2009): არაბული რომანტიზმი, თბილისი
2. Джебран Халиль Джебран (1986): избранное, Ленинград
3. Gibran Khalil Gibran (s. d.): Al-Majmuatu al-kamilatu li mualafatihi, Bairut (in Arabic)

Murman Kutelia

Ilia State University

G. Tsereteli Institute of Oriental Studies

Murmank@yahoo.com

<https://doi.org/10.52340/lac.2024.09.53>

Gibran Khalil Gibran on Literary Arabic Language

(Abstract)

The article delves into Gibran Khalil Gibran's perspectives regarding the essence and significance of the Arabic language. It examines the challenges faced in the development of literary Arabic, exploring the impact of European civilization and languages on the language's evolution. The article also addresses challenges in teaching Arabic at high and secondary school levels, investigating the use of the mother tongue in education across Arab countries and its potential implications for the nation's spiritual and cultural development. Additionally, the reciprocal influences between Arabic dialects and literary language are explored.

Key words: Gibran Khalil Gibran, Literary Arabic Language